

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Кафедра мовної підготовки іноземних громадян

Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State University
Department of Language Training of Foreign Citizens

«Наукова спільнота студентів XXI століття»

**Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської
конференції
(16–17 квітня 2019 року, м. Суми)**

**II All-Ukrainian Scientific and Practical Student Conference
«Scientific Community of the Students of the XXI Century»
(Sumy, April 16–17, 2019)**

Суми
Сумський державний університет
2019

УКРАЇНСЬКО-АРАБСЬКІ ЛЕКСИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

*А. Ал-Ріахнах, студент МЦ.м 837,
Йорданія*

*Науковий керівник: А. А. Силка, к. філол. н.
м. Суми, СумДУ*

Вивчаючи українську мову, студенти-іноземці, для яких рідною мовою є арабська, знаходять в лексичному складі української мови значну кількість слів, які видаються їм знайомими. Такі схожі слова можна поділити на кілька груп:

- 1) прями або опосередковані запозичення з арабської мови в українську;
- 2) слова, що увійшли як в українську, так і в арабську мови з інших мов, наприклад, з французької або англійської;
- 3) міжмовні омоніми.

По-перше, в українській мові існує від 200 до 450 арабізмів. Назвати більш точно кількість слів арабського походження в українській мові важко, тому що частина цих слів має спірну етимологію: можливо, вони увійшли в українську мову не безпосередньо з арабської мови, а через посередництво інших мов, наприклад турецької. Тому арабізмами називають слова, запозичені безпосередньо з арабської мови або з інших мов, до яких вони потрапили з арабської.

Серед слів арабського походження в українській мові можна виділити такі тематичні групи:

1. Релігійна лексика: *адат, Аллах, джин, імам, іслам, Коран, мечеть, мінарет, мулла, муфтій, Мухаммед, муедзин, рамадан, рамазан, сура, ураза, хадж, шаріат, шиїт, медресе.*

2. Наукові терміни: *азимут, алгебра, алгоритм, алкалоїди, алкоголь, алмаз, алхімія, амбра, бура, зеніт, камфора, кармін, лазур, надир, нашатир, тальк, цифра, шифр.*

Велика кількість наукових термінів з різних галузей знань, які були запозичені сучасними європейськими мовами з арабської, можна пояснити тим, що у VIII – XII століттях і пізніше арабська мова мала міжнародне значення. У країнах Близького Сходу нею довго користувалися як мовою науки і художньої літератури.

3. Соціально-політичні терміни: *меджліс, халіфат, емірат, джихад, гарем.* До цієї ж групи можна віднести найменування людей за соціальним становищем, посадою, етнічними, расовими ознаками: *емір, візир, султан, адмірал, халіф, шейх, шериф, шахід, наїб, бедуїн, мамлюк, мулат.*

4. Слова побутової сфери. Ця група найбільша. У її межах можна виділити такі підгрупи:

а) назви продуктів харчування, страв східної кухні: *цукор, халва, шербет, рахат-лукум, кава, сироп, бальзам.* Наприклад, *рахат-лукум* походить від араб. *rāhat-al-hulkim*, що буквально значить ‘заспокоєння, віха для горла’.

б) назви предметів одягу, домашніх речей, прикрас: *халат, бісер, саван, паранджа, графин, камей, макраме, матрац;*

в) назви тканин, пряжі: *атлас, бязь, кармазин, муар, мохер, сатин*.

5. Назви рослин: *барбарис, шафран, сандал, абрикос, артишок, лимон, естрагон*.

6. Назви тварин: *жираф, марабу, альбатрос, варан*.

Арабізми входили в українську мову і як прямі запозичення (*шаріат, імам, мечеть, зенит, цифра, алгебра, алхімія, сель, самум, мусон, джин*), і через мови-посередники – французьку (*сироп, гарем, жираф, жасмін, магазин*), англійську (*сафарі, артишок*), німецьку (*матрац, шафран, тара*), турецьку (*рахат-лукум*).

Деякі арабізми в українській мові повністю зберігають свою звукову форму і структуру, наприклад: *софора* - ‘багаторічна рослина родини бобових, що має цілющі властивості’. Практично повністю зберегло в українській мові своє звучання і значення слово *майдан* (арабською ‘площа’). Спільнокореневими словами в арабській мові є *Медина* – священне для всіх мусульман місто і жіноче ім’я *Мадина*. Українське слово *кава*, за даними «Етимологічного словника української мови», запозичене з арабської мови через посередництво турецької та польської. Турецьке *kahve* ‘кава’ походить від арабського *kahva* з тим же значенням (первісне його значення – сорт легкого вина). Це слово утворене від географічної назви Kaffa – місцевості в південній Ефіопії, звідки походили торгівці кавою [1, т. II, с. 333]. У формі *кава* це слово закріпилося не тільки в польській мові, звідки

його запозичили українці, але й у білоруській, чеській, словацькій, сербській, хорватській, словенській.

У процесі використання арабізмів відбувається їх пристосування до звукової та граматичної систем української мови, може змінитися їх первісне значення. Так, в українській мові слово *мохер* означає високоякісну козячу шерсть, а відповідне арабське слово перекладається як «добірний».

До другої групи українських слів, значення яких цілком зрозуміле іноземним студентам, належать слова, що були запозичені з інших мов як в українську, так і в арабську мови. В українській мові таких слів досить багато. А от в літературній арабській мові, яка використовується в науці, засобах масової інформації, запозичень небагато. Ведеться справжня боротьба за збереження чистоти арабської мови. І все ж такі запозичення є. Як приклади можна назвати *комп'ютер*, *мобільний телефон*, *Інтернет*, *блок*, *байт*, *протокол*, які ввійшли як в українську, так і в арабську мову з англійської, *метро* – з французької. У діалектах арабської мови, які стають все більш самостійними, навпаки, запозичень з інших мов багато. Спочатку це були слова з мов народів, що жили на землях, завойованих арабами. Потім ці території були захоплені іншими державами, що теж відбилося в мові. Наприклад, у марокканському діалекті арабської мови так багато французьких слів, що він майже не зрозумілий арабам з інших країн. У єгипетському діалекті залишилося багато турецьких слів.

Третю групу українських слів, які, на перший погляд, видаються арабським студентам цілком зрозумілими, складають так звані міжмовні омоніми.

Міжмовними омонімами називають слова двох різних мов, які збігаються за формою (звучанням), але мають різні значення. Вивченню міжмовних омонімів присвячені праці М. Кочергана, Р. Будагова, Н. Заславської, А. Супруна, І. Ровдо, О. Паламарчук та ін. Лексичну міжмовну омонімію на матеріалі української та турецької мов досліджує Ірина Юзвяк. У статтях Олександри Іванової описані міжмовні омоніми російської та арабської мов [2; 3]. Деякі приклади, які наводить О. Іванова, можна розглядати і як українсько-арабські міжмовні омоніми. Адже ці слова мають однакове звучання і значення як в російській, так і в українській мовах. Крім того, ми додали власні приклади.

Усі знайдені приклади ми розділили на 3 групи.

Першу групу складають повні міжмовні омоніми – слова, які в арабській та українській мовах однаково звучать і належать до однієї частини мови. Наприклад, *Кум* арабською мовою означає «рукав» (араб. كوم). Арабське слово ر (укр. *раб*) перекладається українською як «володар». Отже, значення цих слів у двох мовах є антонімами. *Дуб* (арабське دب) в арабській мові означає «ведмідь». Арабською слово فراش (*фарш*) – це «ліжко», а в українській мові *фарш* – це «подрібнене м'ясо, з якого виготовляють котлети, ковбаси, паштети тощо; будь-яка подрібнена начинка для страв» [4, т. 10, с. 567]. Слово

шар (араб. شعر) в українській мові має кілька значень, зокрема воно означає «однорідну за складом речовину, що суцільною масою покриває що-небудь» [4, т. 11, с. 410], наприклад: *товстий шар снігу на деревах; шар крему на торті*. В арабській мові شعر (*шар*) – це «волосся». Українське слово *каса* - це «склянка» арабською мовою (كاسا), а слово *касір* (كاسير) означає «будівельник» в арабській мові. Українське слово *батіг* – це «кавун» в арабській мові (بطيخ). Слово *день* українською мовою - це «борг» по-арабськи (دين). Слово *фундук* (тип горіхів) в арабській мові означає «готель» (فندق).

Другу групу утворюють часткові міжмовні омоніми. Вони мають деякі відмінності в звучанні. Наприклад, відрізняються твердістю чи м'якістю приголосного звука. Наприклад, арабське слово بنت звучить схоже на українське *бинт*, але в арабській мові воно має значення «дівчинка». Місцевий відмінок від українського *рух* (*у русі*) арабською мовою означає «росіянин» (روسي).

Третю групу утворюють слова, які в українській та арабській мовах належать до різних частин мови. Наприклад, в українській мові *тара* – іменник, який означає «те, в що упаковується товар для зберігання або транспортування» [4, т. 10, с. 37]. Арабською мовою طارا – це дієслово, яке означає «легіти». Дія, яку позначає українське дієслово *бігти*, арабською мовою звучить як فارا (*фара*). В українській мові *фара* – це «електричний ліхтар в автомобілі». Український займенник *сам* в арабській мові є іменником і має значення «отрута»

(سام). Арабське дієслово *اتاكى* – «прийшов, прийти» збігається з українським іменником *атака*, який означає «наступ, стрімкий напад на ворога». Український іменник *хата* – «приватний будинок в селі чи місті» збігається з арабським дієсловом *خاطا* , тобто «шити». Українське слово *рух* в арабській мові означає «йдіть»: *روح*

Отже, вивчаючи українську мову, студенти з арабських країн мають знати, що деякі слова двох мов можуть звучати однаково або дуже схоже. Але це не означає, що вони в українській мові мають те саме значення, що й в арабській. Міжмовні омоніми вимагають уважного ставлення з боку викладачів і студентів.

Список літератури

1. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1982 – 2012.
2. Иванова А. А. Межъязыковая омонимия русского и арабского языков [Електронний ресурс] // Психолінгвістика. – 2010. – Вип. 5. – С. 92-99. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2010_5_17 .
3. Иванова А. А. Сравнительно–сопоставительный анализ омонимичных лексем русского и арабского языков

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.jurnal.org/articles/2014/fill3.html>.

4. Словник української мови : в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда, А. А. Бурячка та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.

LIFESTYLE AND CUSTOMS OF UKRAINE AND INDIA: COMPARATIVE ANALYSI

Vaishnavan Gopinathan, Kavya Vijayam Prakash, students, gr.MTSm-732 an, India

*Scientific supervisor: T. O. Dehtiarova, candidate of philological sciences
SUMY, SSU*

Ukraine and India share a majority of differences whether it is in traditions or the lifestyle. Both countries offer a wide range of comparisons and dissimilarities. India's culture is among the world's oldest; civilization in India began about 4,500 years ago. Many sources describe it as "Sa Prathama Sanskrati Vishvavara" – the first and the supreme culture in the world [1]. Indians made significant advances in architecture (Taj Mahal), mathematics (the invention of zero) and medicine (Ayurveda). Today, India is a very diverse country, with more than 1.2 billion people, making it the second most populous nation after China [1]. Art, religion, architecture, language, food and fashion are just some of the various